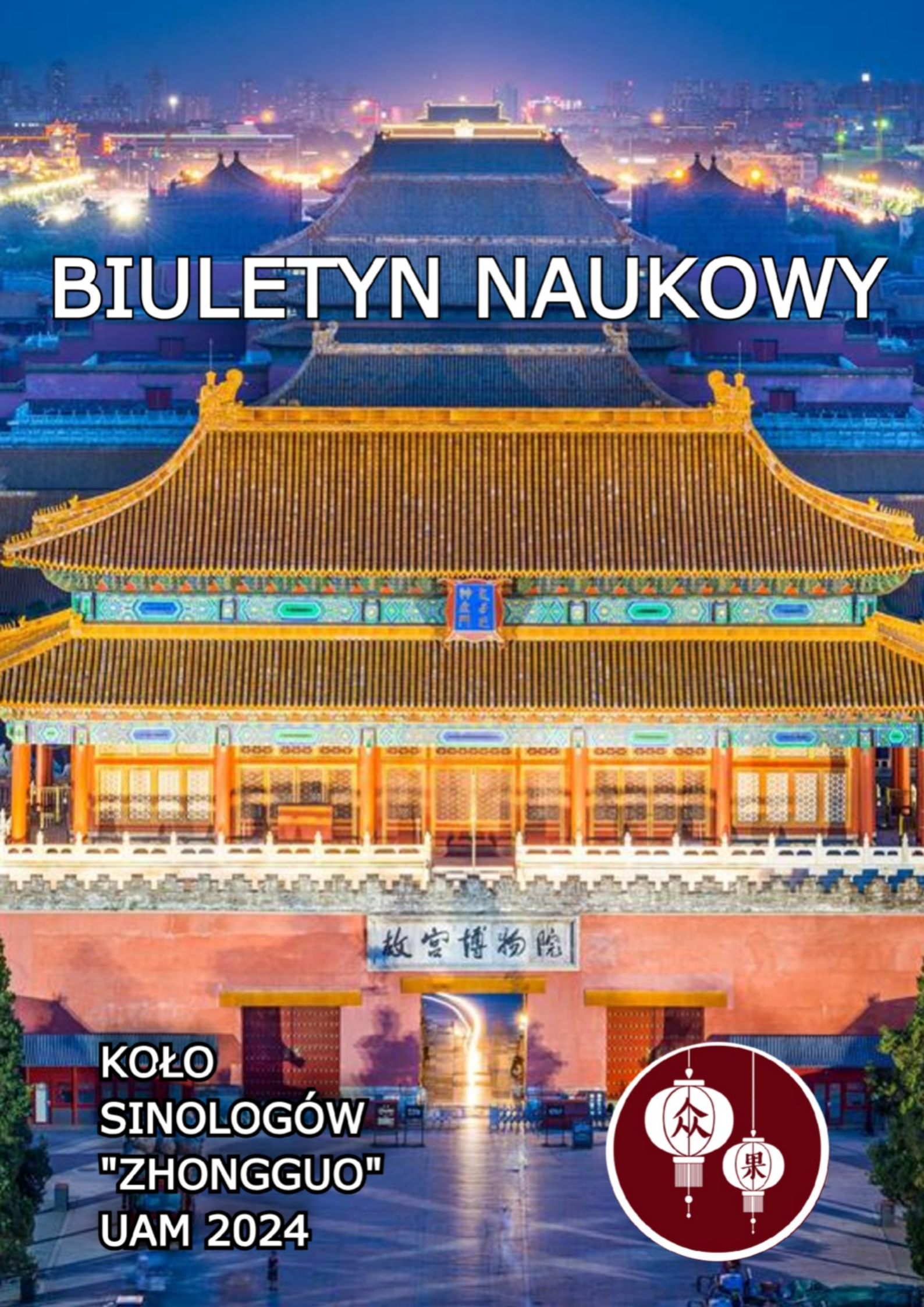

BIULETYN NAUKOWY

**KOŁO
SINOLOGÓW
"ZHONGGUO"
UAM 2024**

Biuletyn Naukowy
Koła Sinologów Zhongguo (众果)

WSPARCIE MERYTORYCZNE

dr Maria Kurpaska

REDAKCJA I KOREKTA

dr Maria Kurpaska

Aleksandra Miernik

Zofia Leokadia Pieróg

SKŁAD

Zofia Leokadia Pieróg

PROJEKT OKŁADKI

Dariia Myronova

FOTOGRAFIA NA OKŁADCE

Copyright © Trippest

wykorzystana na podstawie licencji Creative Commons

Spis treści

Wstęp	1
Rozwój gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej; szanse i zagrożenia dla Azji	2
Jan Lesiuk	
Afazja w Chinach.....	8
Dariia Myronova	
Inkluzywność w języku chińskim.....	12
Łukasz Chmielewski	
Bibliografia	17

Wstęp

Niniejsza praca stanowi trzecie wydanie Biuletynu Naukowego Koła Sinologów Zhongguo (众果). Zostało ono w całości opracowane przez studentów Zakładu Sinologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w trakcie roku akademickiego 2023/2024, pod merytorycznym nadzorem i korektą opiekunki koła dr Marii Kurpaskiej. Autorzy tekstów są aktywnymi członkami Koła angażującymi się w działalność kulturalną oraz naukową. Niniejszy biuletyn prezentuje trzy artykuły poświęcone różnym zagadnieniom powiązanim z kulturą, językiem, a także gospodarką Chin.

Pierwszy z nich, napisany przez Jana Lesiuka, przedstawia zarys historii rozwoju gospodarczego po ustanowieniu Chińskiej Republiki Ludowej, a także analizuje podejmowane w XXI wieku inicjatywy gospodarcze, niezwykle kluczowe nie tylko dla regionu Azja-Pacyfik, ale również dla państw zachodnich.

Drugi artykuł, autorstwa Darii Myronovej, przybliży problem afazji, coraz częściej podejmowany w badaniach językoznawczych, a także prezentuje zasięg, charakterystykę oraz metody leczenia choroby w Chinach.

Ostatni z nich, napisany przez Łukasza Chmielewskiego, porusza temat inkluzywności językowej, przedstawiając jej zastosowanie w języku polskim, a następnie analizując jej występowanie w języku chińskim na przykładzie zaimków osobowych.

Każdy z powyżej wspomnianych artykułów jest doskonałym źródłem wiedzy o Państwie Środka i może zainteresować zarówno laików, jak i fascynatów, czy też badaczy Chin.

Zapraszamy do lektury.

Przewodnicząca Koła Sinologów Zhongguo (众果): Aleksandra Miernik

Rozwój gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej; szanse i zagrożenia dla Azji

Jan Lesiuk

Wstęp

Chiny od czasów pierwszej historycznej dynastii Shang należały do grona państw z największą gospodarką oraz liczbą ludności na świecie. Przez następne stulecia były również centrum innowacyjności i rozkwitu nauki, z której czerpała reszta świata. Chiny przez setki lat były jedynym mocarstwem w Azji Wschodniej oraz Południowo-Wschodniej. W roku 1600 n.e. Chiny odpowiadały za 28,95% światowego PKB, a w roku 1830 aż za 32,91% (Maddison 2007: 379). Sytuacja ta ulega gwałtownym zmianom od drugiej połowy XIX wieku. Przegrane wojny opiumowe oraz nierównoprawne traktaty zastopowały rozwój Chin. Rok 1913 można uznać za apogeum upadku chińskiej gospodarki. Chiny wytwarzały wówczas jedynie 8,83% światowego PKB, jednocześnie posiadając 24,38% światowej populacji. Dziś jesteśmy świadkami największego w historii państwa środka rozwoju gospodarczego. Reformy gospodarcze zapoczątkowane przez Deng Xiaopinga w latach 80. XX wieku oraz przystąpienie Chińskiej Republiki Ludowej do WTO¹ w 2001 roku umożliwiły napływ milionów dolarów do chińskiej gospodarki, a co za tym idzie jej szybki wzrost. Wiek XXI jest okresem wychodzenia milionów Chińczyków z ubóstwa oraz szybkiej urbanizacji kraju. Dziś chińska gospodarka jest drugą na świecie, a pierwszą w Azji. Chińska dyplomacja buduje dobry wizerunek państwa chińskiego na całym globie, ze szczególnym uwzględnieniem kontynentu azjatyckiego. Główni politycy KPCh kreują się na przedstawicieli całego postkolonialnego „biednego południa” oraz coraz śmielej rzucają wyzwanie państwom „bogatej północy” i szeroko pojętemu Zachodowi. Gospodarka Chińskiej Republiki Ludowej przez ostatnie dziesięciolecia charakteryzuje się stałym wzrostem. Przed pandemią COVID-19 roczny wzrost chińskiego PKB ani razu nie spadł poniżej 6% (The World Bank). Wpływy gospodarcze i dyplomatyczne Chin są dziś dostrzegalne na całym kontynencie azjatyckim, od skutej lodem cieśniny

¹WTO (ang. World Trade Organization) - Światowa Organizacja Handlu.

Beringa po gorące regiony Bliskiego Wschodu. Czy rozwój Chin jest szansą rozwoju dla wszystkich Azjatów i całej Azji?

Chiński wkład w integrację Azji

Jednym z pierwszych kroków władz w Pekinie, w celu zacieśnienia międzynarodowej współpracy, było powołanie do życia w 2001 roku Szanghajskiej Organizacji Współpracy (chiń. 上海合作组织, *Shànghǎi Hézuò Zǔzhī*). Organizacja ta powstała w porozumieniu z Rosją oraz byłymi republikami radzieckimi w Azji Centralnej w celu utrzymywania pokojowego dialogu między państwami Azji. Głównymi celami organizacji są zapewnienie bezpieczeństwa w regionie oraz walka z terroryzmem i islamskim fundamentalizmem, jednakże członkowie współpracują również na poziomie kulturowo-gospodarczym. W roku 2017 do porozumienia dołączyły wrogie względem siebie Pakistan oraz Indie. Krok ten powinien prowadzić do ustabilizowania ciągle napiętej sytuacji na granicach chińsko-indyjskiej oraz indyjsko-pakistańskiej. Niestety, pomimo starań niekiedy dalej dochodzi do starć granicznych z użyciem broni. Równie ważne dla pokoju w Azji jest angażowanie się chińskiej dyplomacji w konflikty na Bliskim Wschodzie. Za jedno z najważniejszych osiągnięć chińskich dyplomatów można uznać ustabilizowanie w kwietniu 2023 długoletniego konfliktu na linii Iran-Arabia Saudyjska. Państwa te po długoletniej przerwie wznowiły oficjalne relacje dyplomatyczne, a od stycznia 2024 oba państwa zrzeszone są razem z ChRL w inicjatywie BRICS².

Niemniej, najważniejszym wydarzeniem zainicjowanym przez chiński rząd było powołanie do życia inicjatywy „Nowego Jedwabnego Szlaku” (chiń. 丝绸之路经济带和21世纪海上丝绸之路发展战略, *sīchóu zhī lù jīngjì dài hé 21 shìjì hǎishàng sīchóu zhī lù fāzhǎn zhànlüè*) znanego również pod inną nazwą „Jeden Pas, Jedna Droga” (chin. 一带一路, *Yīdài yīlù*). Początkiem inicjatywy można uznać wystąpienie głowy ChRL Xi Jinpinga z 7 września 2013 roku. Wówczas podczas przemówienia zatytułowanego „Promujmy przyjaźń między narodami, twórzmy lepszą przyszłość” po raz pierwszy użyto sformułowania „Jeden Pas, Jedna Droga” (Lisewski 2023: 24). Nowy Jedwabny Szlak jest szeroko promowany przez władze ChRL jako możliwość rozwoju dla

² BRICS (ang. *Brazil, Russia, India, China, South Africa*) – akronimiczna nazwa grupy państw rozwijających się, od 01.01.2024 poszerzona o kolejne 5 państw.

wszystkich Azjatów. Obecnie w projekcie uczestniczy 71 krajów z całego świata reprezentujące dwie trzecie światowej populacji oraz ponad jedną trzecią światowego PKB. Główna część szlaku ma przebiegać przez tereny historycznego jedwabnego szlaku, dając tym samym możliwości rozwojowe dla śródlądowych krajów Azji Centralnej oraz zachodnich prowincji Chin. Pomniejsze odnogi mają dosięgać krajów ASEAN³, Azji Południowej oraz Kaukazu. Wielokilometrowe połączenia kolejowo-drogowe oraz energetyczne oplotą całą Azję, dając niespotykane nigdy wcześniej możliwości przemieszczania się ludności, towarów i kapitału wewnątrz kontynentu. Inicjatywa ta jednak nie ogranicza się jedynie do samej Azji. Głównym celem pozostaje chęć połączenia chińskiej gospodarki z ogromnym europejskim rynkiem. Położenie na trasie pomiędzy dwoma wielkimi ośrodkami finansowymi i przemysłowymi otworzy możliwości rozwojowe oraz inwestycyjne dla stosunkowo odizolowanej dziś śródlądowej części Azji. Dodatkowym atutem dla krajów położonych na trasie Nowego Jedwabnego Szlaku będzie wzrost liczby turystów zagranicznych oraz podniesienie standardu życia mieszkańców. Dla przykładu średnie zarobki w sąsiadującym z Chinami Kirgistanie w roku 2022 wyniosły zaledwie 26 540 somów kirgiskich — w przybliżeniu 1060 zł (Narodowy Komitet Statystyczny Republiki Kirgiskiej, org. Национальный статистический комитет Кыргызской Республики). Warto jednak zaznaczyć, że coraz więcej ekspertów dostrzega rozbieżności w narracji władz ChRL oraz realnym działaniu projektu „Jednego Pasa, Jednej Drogi”. Mikołaj Lisewski (2024: 148) w swoim opracowaniu inicjatywę tę ocenia jako zespół działań o charakterze propagandowym, a nie realną, konstruktywną propozycję jakościową.

Chiński rozwój jako potencjalne zagrożenie

Jednakże należy pamiętać, że plany i przedsięwzięcia przedstawione powyżej nie są jedynie wynikiem dobrych intencji Chin i KPCh. Część badaczy zachodnich odwołujących się do teorii realizmu oraz realizmu ofensywnego rozwój Chin widzi jako naturalny mechanizm istniejący już wcześniej w historii. Chiny, jak i każde inne państwo, ma jeden główny cel, którym według Johna J. Mearsheimera (2019: 432) jest maksymalizacja własnej względnej potęgi, a ostatecznym — zdominowanie systemu.

³ASEAN (ang. Association of South-East Asian Nations) - Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej.

Najpotężniejsze państwa dążą do hegemonii we własnym regionie oraz gwarancji, że na świecie nie pojawi się żaden inny regionalny hegemon.

Od czasu upadku ZSRR na świecie funkcjonuje unipolarny układ sił. Stany Zjednoczone pozostały jedynym liczącym się graczem w walce o prymat nad światowymi oceanami oraz stały się gwarantem bezpieczeństwa w wielu regionach globu. Biorąc pod uwagę przytoczoną definicję oraz fakt istnienia mocarstwa w postaci USA, badacze odwołujący się do teorii realizmu są niemal pewni, że do konfliktu na osi Pekin-Waszyngton dojdzie. Kwestią czasu jest kiedy, gdzie i z jakim natężeniem. Kluczowym momentem w rywalizacji chińsko-amerykańskiej było przyjęcie przez administrację Baracka Obamy nowej polityki względem Azji oraz Pacyfiku tzw. „Zwrot ku Azji” (ang. Pivot to Asia) w roku 2011 (Clinton 2011: 56-63). Podjęcie działań w celu zwiększenia obecności USA w regionie jasno wskazuje na objęcie kursu przeciwko rosnącym wpływom ChRL. Relacje chińsko-amerykańskie uległy dalszemu pogorszeniu podczas kadencji Donalda Trumpa, który to w 2018 roku wypowiedział ChRL wojnę handlową.

Nie ma jednak wątpliwości, że w konflikt zaangażują się inne państwa regionu Azji i Pacyfiku. Kluczowa będzie postawa krajów takich, jak Japonia, Indie, Wietnam, Korea Północna i Południowa czy Rosja. Kraje te są za słabe, aby samemu ubiegać się o tytuł hegemon, jednak ich stanowisko względem konfliktu może przeważać szalę zwycięstwa. Podążając za analizą Johnna J. Mearsheimera (2019: 443), państwa Azji stoją w „rozkroku” między bezpieczeństwem ekonomicznym poprzez związanie gospodarek z rynkiem chińskim oraz bezpieczeństwem państwowym przez powiązania sojusznicze z USA. Wzorcowym przykładem takiego stanu rzeczy jest Japonia, która od 2017 roku współpracuje gospodarczo z ChRL jednocześnie całkowicie opierając politykę bezpieczeństwa na sojuszu z USA (Peekaen 2020: 832-846). W roku 2023 roku mogliśmy zaobserwować bezpośrednio kroki USA w celu budowy antychińskiej koalicji. Wrzesień ubiegłego roku obfitował w działania amerykańskiej dyplomacji w regionie Azji Południowej wymierzone przeciwko Pekinowi. Wizyta Joe Bidena w Indiach na szczycie G20 zaowocowała ogłoszeniem „przełomowych porozumień dotyczących współpracy obronnej, transferu technologii i inwestycji w półprzewodniki” (Górzyński 2023). Zaraz po zakończeniu szczytu w Delhi prezydent USA udał się do Wietnamu. Działania amerykańskiej dyplomacji zakończyły się podniesieniem statusu relacji USA-

Wietnam do poziomu drugiego w trzystopniowej skali (Górzyński 2023). Biorąc pod uwagę działania amerykańskich dyplomatów oraz fakt, że Chiny prowadzą otwarte spory terytorialne z obydwoma wyżej wymienionymi państwami, sytuacja w regionie staje się jeszcze bardziej napięta.

Równie ważnym aspektem krytykującym działalność Chin w Azji jest uzależnienie finansowe od chińskich dotacji oraz rosnące zadłużenie względem chińskich banków. Za przykład posłuży region Azji Centralnej, gdzie chińska pomoc finansowa w ramach Nowego Jedwabnego Szlaku liczona jest w dziesiątkach miliardów dolarów. Niemniej jednak wiąże się to ze wpychaniem państw regionu w pułapkę długu. W 2019 roku dług publiczny Kirgistanu w 45,3% składał się z chińskich kredytów, a ponad połowę zagranicznego zadłużenia Tadżykistanu stanowiły długi względem chińskich instytucji finansowych (Wojczal 2020: 437). Rosnące zadłużenie może posłużyć władzom w Pekinie jako element nacisku podczas negocjowania cen paliw kopalnych, które to państwa Azji Centralnej eksportują na rynek chiński.

Wnioski końcowe

Po przeprowadzonej pobieżnej analizie tematu można stwierdzić, że odpowiedź na postawione we wstępie pytanie jest niezwykle trudna i złożona. Rozwój Chin niesie dwuznaczne implikacje odczuwalne w całej Eurazji. Wielkie chińskie inwestycje oraz projekty realizowane na kontynencie stawiają przed mniejszymi państwami wiele możliwości rozwoju oraz szansę na zwiększenie poziomu życia swoich obywateli. Sztandarowym przykładem takiego działania jest inicjatywa „Jednego Pasa, Jednej Drogi”. Ta bezprecedensowa w skali globalnej inwestycja jednoczy pod hasłem wspólnego rozwoju znaczną część Azji i Azjatów. Chiny deklarują również aktywne działania w walce z terroryzmem, na przykład w strukturach Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Jednocześnie regionalne działania chińskiej dyplomacji doprowadziły do czasowego ustabilizowania konfliktów na Bliskim Wschodzie oraz w Azji Południowej. Z drugiej strony, chińskie inwestycje oraz stojące za nimi instytucje finansowe wpędzają państwa uczestniczące w chińskich projektach w pułapkę długu oraz uzależniają je od chińskich kredytów. Część analityków widzi w owych projektach narzędzie ukrytego chińskiego nacisku na rządy mniejszych państw. Należy również podkreślić stanowisko państw zachodnich, które w gwałtownym i szybkim rozwoju

chińskich projektów o skali kontynentalnej oraz działaniach chińskiej dyplomacji upatrują zagrożenia dla istniejącego dziś status quo. Część badaczy dopatruje się nawet bezpośredniego i realnego zagrożenia konfliktem zbrojnym.

Afazja w Chinach

Dariia Myronova

Wstęp

Jedną z chorób, będącą obiektem badań z zakresu językoznawstwa jest afazja (z gr. a-fasis, dosłownie: „niemota”). Nie istnieje jedna uniwersalna definicja afazji — różne dyscypliny naukowe, takie jak psychologia, logopedia, nauki medyczne, filozofia, lingwistyka i inne, rozjaśniają termin afazji w sposób indywidualny dla danej dyscypliny na podstawie specyficznej dla niej metodologii (Pąchalska 1999: 24). Istnieją też różne rodzaje afazji, na przykład afazja Broki, afazja Wernickiego, afazja przewodzeniowa, afazja całkowita (Pąchalska 1999: 32-37).

Polski neurolog Mariusz Maruszewski, który zajmował się prowadzeniem badań nad tą chorobą i jej leczeniem, twierdził, że afazja jest spowodowana częściowym lub całkowitym uszkodzeniem odpowiednich struktur mózgowych, odpowiadających za mówienie, co doprowadza do tego, że człowiek traci zdolność do porozumiewania się w języku, który był uprzednio oswojony (Pąchalska 1999: 25). Głównymi przyczynami afazji są udar mózgu, urazy czaszki i guzy mózgu (Pąchalska 1999: 95-99). Pierwsze wspomnienie o afazji miało miejsce już w XIV wieku p.n.e, kiedy księżę Supiluimas, syn króla Mursilisa II, został rażony piorunem w głowę i nie mógł mówić ani pisać. Jednak po pewnym czasie księżę wyzdrowiał, a zdolności do mówienia i pisania wróciły. Pierwszym człowiekiem, który zaczął dokładniej badać uszkodzenie mózgu będące przyczyną afazji był Paul Broca, w Polsce znanymi badaczami byli Jerzy Konorski i już wspomniany Mariusz Maruszewski (Pąchalska 1999: 41, 44-45, 54-55, 59-61).

Problem afazji w Chinach

Mimo że afazja jest chorobą występującą wszędzie, badania nad nią są głównie skoncentrowane na osobach mówiącymi w indoeuropejskich językach, dlatego niewiele jest badań skupiających się na ludziach mieszkających w Chinach i mówiących w języku chińskim. Ważną rolę odgrywa to, że w chińskim społeczeństwie ta choroba jest mało znana i nie jest głośno rozpowszechniona przez media, chociaż liczba

Chińczyków chorujących na afazję stale rośnie. Oprócz tego sami ludzie nie zawsze zwracają się do lekarza, uważając, że mimo występowania problemów z mową, nie ma sensu podejmować się leczenia. Najbardziej powszechną przyczyną afazji w Chinach jest udar. Częstotliwość afazji po wystąpieniu udaru wynosi 30%. Po udarze krążenie krwi jest zablokowane, a obszar językowy mózgu ulega uszkodzeniu z powodu braku tlenu i ważnych składników odżywczych, co wpływa na funkcję językową. Warto zaznaczyć, że afazja może występować nie tylko wskutek chorób poważnych, ale i na skutek rzeczy, na które często nie zwracamy uwagi, na przykład tego, jak się odżywiamy. Wang Jun, neurolog ze Szpitala Ogólnego Zachodniego Teatru Działań Wojennych (chiń. 西部战区总医院 *Xībù zhànqū zǒng yīyuàn*), wspomniał w wywiadzie, że długotrwałe spożywanie pokarmów o wysokiej zawartości tłuszczu doprowadza do wysokiego poziomu cholesterolu, co skutkuje zwiększeniem lepkości krwi, spowalnia przepływ krwi i powoduje miażdżycę, a nawet stwardnienie rozsiane. Z biegiem czasu naczynia krwionośne stają się coraz węższe, tworząc blokady. Jeśli tętnica środkowa mózgu w lewej półkuli jest zablokowana, może wystąpić porażenie połowicze, a także afazja. Oprócz leczenia przyczyn afazji, trzeba leczyć jej objawy, tacy pacjenci potrzebują rehabilitacji językowej, czyli treningów mówienia, słuchania, pisania i czytania. Według danych Komisji Rehabilitacji Mowy Chińskiego Stowarzyszenia Medycyny Rehabilitacyjnej (chin. 中国康复医学会言语康复专委会 *hōngguó kāngfù yǐxué huì yányǔ kāngfù zhuān wěi huì*) liczba niepełnosprawności mowy w Chinach przekracza 30 milionów, a potrzebnych jest około 142 000 logopedów. Jednak obecna liczba specjalistów zajmujących się rehabilitacją mowy wynosi mniej niż 10000. Chociaż szpitale zatrudniają coraz więcej nowych specjalistów, a uniwersytety starają się dawać studentom nowe możliwości do nauki, to liczba specjalistów nadal jest niezadowalająca (Wang 2022).

Amerykańskie badania porównywały największą grupę etniczną Han z ludźmi mieszkającymi w Chinach posługującymi się innymi językami. Wyniki badań pokazały, że afazja różniła się u osób chińskojęzycznych i ludzi posługujących się innymi językami. Możliwym wyjaśnieniem tej różnicy są odrębne cechy języka chińskiego. Podejrzewa się, że funkcja językowa u osób narodowości Han nie jest zlokalizowana w lewej półkuli, ale w prawej lub obu półkulach. W lewej półkuli Chińczyków nie ma określonego obszaru Wernickego, który odpowiada za rozpoznawanie głosek, wyrazów

i zdań oraz czynnościom nadawania mowy, a ścieżka neuronowa funkcji językowych w mózgu Chińczyków nie jest podobna do tej, cechującej użytkowników posługujących się językami fonetycznymi (Hu & Qiou & Zhong 1990).

Tabela 1. Błędy tonalne

Error type	nfvPPA	svPPA	lvPPA
Tonal errors	++	(++)	(+)
Regularization errors	(+)	++	(+)
Visually related errors	(+)	++	+
Semantic errors	?	+	+
Phonological errors	+	-	+
Unrelated errors	?	+	?
Phonological dyslexia	-	-	-
Non-response	+	+	?

+ =present, ++ =present commonly, -=not present, ?=unclear. Symbols in parentheses represent the information provided by non-included case-control studies. nfvPPA, non-fluent variant primary progressive aphasia; svPPA, semantic variant primary progressive aphasia; lvPPA, logopenic variant primary progressive aphasia.

Źródło: (Junyan Liu et al, 2022)

Podczas badań przeprowadzonych w jednym z medycznych uniwersytetów Japonii były porównywane osoby posługujące się językiem chińskim z osobami posługującymi się językami indoeuropejskimi. W wyniku badań podstawowe objawy pacjentów chińskojęzycznych były podobne do tych, które występowały u pacjentów mówiących językami indoeuropejskimi. Rodzaje błędów w czytaniu zgłaszanych u chińskojęzycznych pacjentów z afazją obejmowały błędy tonalne, wizualne, semantyczne, fonologiczne, niepowiązane i brak odpowiedzi (zob. Tab.1). Błędy tonalne były specyficzne dla języka chińskiego, błędy pisarskie składały się głównie z błędów innych niż znakowe (błędów wizualnych, piktogramowych, przestrzennych), błędów fonologicznych, błędów ortograficznie podobnych, błędów semantycznych, błędów wyrazów złożonych, błędów sekwencji, błędów niepowiązanych oraz braków odpowiedzi (zob. Tab.2).

Tabela 2. Błędy pisane

Error type	nvPPA	svPPA	lvPPA
Non-character errors			
Stroke errors	+	+	+
Radical/component errors	+	+	+
Visual errors	+	(+)	+
Pictograph errors	-	+	-
Dyskinetic errors	+	-	+
Spatial errors	+	-	-
Phonologically plausible errors	+	+	+
Orthographically similar errors	+	+	?
Semantic errors	+	+	+
Compound word errors	+	(+)	+
Sequence errors	?	+	?
Unrelated errors	+	+	+
Non-response	+	+	+

+ =present, -=not present, ?=unclear. Symbols in parentheses and the results on lvPPA are based on the findings provided by non-included case-control studies. nvPPA, non-fluent variant primary progressive aphasia; svPPA, semantic variant primary progressive aphasia; lvPPA, logopenic variant primary progressive aphasia.

Źródło: (Junyan Liu et al, 2022)

Leczenie afazji w Chinach

Wspomniana wcześniej rehabilitacja obejmuje wykorzystanie zintegrowanej tradycyjnej medycyny chińskiej i zachodniej, co jest ważną metodą leczenia afazji poudarowej. Charakteryzuje się oczywistym efektem leczniczym, niskim kosztem i szerokimi możliwościami adaptacji. Tradycyjne metody rehabilitacji medycyny chińskiej obejmują na przykład akupunkturę. Wśród nowoczesnych technologii rehabilitacyjnych szeroko stosowane w leczeniu afazji znajdują się również zabiegi neuromodulacyjne (stymulacja układu nerwowego dla leczenia bólu), takie jak stymulacja prądem stałym (Wang 2022).

Badania rozwoju afazji w Chinach i wśród ludzi chińskojęzycznych nie są jeszcze popularne na dużą skalę ale przyciągają coraz więcej uwagi badaczy, co w przyszłości może doprowadzić do zwiększenia liczby badań, a w efekcie do rozwoju leczenia choroby.

Inkluzywność w języku chińskim

Łukasz Chmielewski

Wstęp

Język, będąc nierozzerwalnie połączony z rzeczywistością jego użytkowników, stanowi bezpośredni refleks zmian następujących w społeczeństwie. Wraz z pojawianiem się nowych zjawisk, powstaje konieczność dostosowania do nich języka (Zheng 2015: 1). Wyjątkowym oknem na kulturę i strukturę społeczności użytkowników danego języka są zaimki osobowe, a następujące na przestrzeni wieków zmiany w systemie zaimków są cennym źródłem informacji o kluczowych nurtach społecznych. Jednym z kierunków rozwoju współczesnych języków jest inkluzywność — słownictwo oraz gramatyka rozszerzane w sposób umożliwiający użytkownikom posługiwanie się językiem niezależnie od ich tożsamości, szczególnie gdy ta wykracza ponad do niedawna domyślny binarny podział płci (Bamberger 2021: 251). Niniejsza praca ma na celu analizę rozwoju inkluzywności we współczesnym języku chińskim z perspektywy zaimków osobowych, przytaczając przy tym kontekst historycznego rozwoju zaimków.

Inkluzywność w zachodnich językach

Język polski, będąc językiem cechującym się wyróżnianiem rodzaju gramatycznego, tworzy problem wykraczający ponad sferę czysto leksykalną. Jednym ze sposobów na usunięcie informacji o płci zawartej w każdym czasowniku jest stosowanie końcówki fleksyjnej rodzaju nijakiego, która w tym przypadku poddana reanalizie stanowi zupełnie nową formę gramatyczną. Zmianie uległa sama zawartość zbioru obejmowanego przez tę kategorię — rodzaj ten używany jest już nie tylko do wskazywania obiektów nieożywionych i dzieci w trzeciej osobie, ale zyskał też funkcjonalność w osobie pierwszej i drugiej, doprowadzając do powstania nowych końcówek fleksyjnych (Gębka-Wolak 2022: 105).

Inną pojawiającą się formą są tak zwane iksatywy, czyli zastąpienie odpowiednich liter w słowie symbolem “x”, który w tym przypadku nie niesie informacji fonetycznej, a jedynie stanowi oznaczenie wolnego miejsca w słowie,

w które czytelnik może uzupełnić by uzyskać indywidualnie preferowaną końcówkę gramatyczną. Jest to zatem forma funkcjonująca jedynie w piśmie (Gębka-Wolak 2022: 106).

Choć niewątpliwie zmiany te mają konkretną przyczynę umotywowaną potrzebą konkretnej grupy ludzi, alteracja istniejących już form gramatycznych nie należy do zadań prostych — szczególnie systemów tak głęboko zakorzenionych w języku jak rodzaj gramatyczny.

Inkluzywność w języku chińskim

O skali wpływu gramatyki na rozwój inkluzywności językowej bardzo dużo może powiedzieć język chiński, w którym nie istnieje fleksja, a co za tym idzie również i rodzaj gramatyczny, a więc i użytkownicy języka stawiani zostają przed wyzwaniem odmiennymi od tych, z którymi mierzą się użytkownicy języka polskiego.

Zaimki osobowe w języku chińskim cechują się nieoznaczonością płci w mowie —niezależnie od płci, ‘ja’ to *wǒ*, ‘ty’ to *nǐ*, a ‘on’, ‘ona’, ‘ono’ to *tā*. Sytuacja zmienia się jednak w piśmie, ponieważ zaimek trzecioosobowy zapisać można jako 他 w wersji męskiej, 她 w wersji żeńskiej, lub 它 dla przedmiotów, zwierząt, czy abstrakcyjnych pojęć. Jest to efektem tendencji do rozszerzania zbioru zaimków, która swój początek miała dopiero na początku XX wieku, wraz z Ruchem 4 Maja⁴. Jedną z ówczesnych reform było obalenie skomplikowanego, hermetycznego języka literackiego, a przy tym stworzenie literatury pisanej językiem potocznym. Wtedy to wielu pisarzy, w tym ci bardziej znani, jak na przykład Lu Xun, jako żeńskiego zaimka drugoosobowego używało znaku 伊 *yī*. Posiadał on jednak silne zabarwienie dialektalne, co wpływało na warstwę estetyczną tekstu. Podobnie sukcesu nie osiągnęła fraza 他女 *tānǚ*, czyli złożenie zaimka ze słowem ‘kobieta’. Wskazała ona jednak pewien kierunek rozwoju: znakiem, który finalnie przyjął rolę tego zaimka jest 她. Co prawda sam znak graficzny istniał już wcześniej, jednak była to tylko forma oboczna znaku 姐 *jiě* ‘starsza siostra’. Wobec tego słusznym jest interpretować genezę 她 *tā* jako reanalizę dawnego grafemu poprzez zestawienie go ze znakiem 他 w oparciu o podobieństwo w strukturze znaków

⁴ Zapoczątkowany 4 maja 1919 roku przez środowisko akademickie ogólnonarodowy ruch antyimperialistyczny. Poza przemianami politycznymi, przyniósł on duże reformy kulturowe, podważając filozofię konfucjańską i propagując współczesną literaturę (Wang 2023)

— różnią się tylko lewym elementem, zastępując element ‘człowiek’ 人 (w formie obocznej 亻) elementem ‘kobieta’ 女. Wcześniej, niezależnie od tożsamości płciowej wskazanej osoby, 他 funkcjonowało jako uniwersalny, bezrodzajowy zaimek (Huang 2015).

Utworzenie tego znaku nie było w żaden sposób ukorzenie w historycznych formach języka chińskiego, a wynika z westernizacji języka w wyniku kontaktu z zachodnimi kulturami. W rzeczywistości, jeszcze na początku XX wieku w Chinach nie stosowano żadnego wykładnika płci w zaimkach, a za ich rozpowszechnienie odpowiadały, obok wyżej wymienionego Ruchu Czwartego Maja, przekłady tekstów z języków zawierających podział na męskie i żeńskie zaimki lub pełen podział na rodzaj gramatyczny (Chan 2009: 5).

W klasycznym języku literackim widocznym jest, że funkcję zaimków osobowych pełniły często role społeczne danej osoby. Ponadto wyraźne było znaczenie hierarchii w honoryfikatywności. W tej funkcji pojawiały się więc często tytuły wspomnianych osób, takie jak 子 *zǐ* ‘mędrzec’ (również ‘Konfucjusz’ w dziełach konfucjańskich) lub 臣 *chén* ‘minister’ (skromnie, w pierwszej osobie przy zwrocie bezpośrednim do władcy). Powszechne były również frazy zakończone znakiem 之 *zhī* ‘ten, który...’ lub 者 *zhě* ‘osoba, która...’; żaden z tych znaków nie mógł jednak stanowić podmiotu samodzielnie. Podmiot z kolei stanowić mógł znak 其 *qí*, jednak jego znaczenie jest silnie związane z gramatyką, częściej pełniąc rolę zaimka dzierżawczego lub odnosząc się do postaci wcześniej w tekście wspomnianych. Żadna z tych możliwości nie odpowiada jednak prostemu i uniwersalnemu, współczesnemu systemowi chińskich zaimków.

Oznacza to, że zmiany w zaimkach nie są procesem nowym, w ostatnich dekadach zmieniał się jednak ich kierunek, dotychczas był on zwrócony ku jak największej oznaczoności i klarowności znaczenia. Inne przykłady zaimków powstałych w ciągu ostatniego stulecia można odnaleźć na Tajwanie, gdzie do dziś funkcjonuje zaimek trzecioosobowy 祂 *tā*, używany do istot nadprzyrodzonych i boskich. Tworzy to pewną warstwę honoryfikatywności, a także miejsce dla podmiotu potencjalnie wykraczającego ponad ludzkie pojęcie płci. Ponadto reanalizie analogicznej do znaków w zaimkach trzecioosobowych przeszły te z zaimków drugiej

osoby — tutaj również element ‘człowiek’ 人 w znaku 你 *nǐ* ‘ty’ zastąpiony został znakiem ‘kobieta’ 女, tworząc znak 妳 *nǐ*.

Ów rozwój systemu zaimków zdecydowanie ma swoje zalety: zwiększając precyzyjność słownictwa, teksty w których pojawia się kilka postaci stają się czytelniejsze, a same nowe znaki posiadają pewną wartość estetyczną. Z drugiej strony jednak to, co można by nazwać “płcią ideograficzną”, szybko stało się elementem obowiązkowym, a nie fakultatywnym. Przez to cały system traci na nieoznaczoności, kiedy współcześnie to właśnie nieoznaczoność stała się wartością samą w sobie; narasta potrzeba słownictwa płciowo neutralnego, możliwie jak najbardziej uniwersalnego i inkluzywnego (Bamberger 2021: 258). Jak więc na tę potrzebę odpowiadają użytkownicy języka chińskiego?

Rozwiązania szukać należy w formach, które wykraczają poza logograficzne pismo chińskie, a jedną z nich jest użycie transkrypcji fonetycznej zamiast znaku — można zastąpić znak chiński alfabetem łacińskim, zapisując zaimek jako “TA”. Można to dostrzec nawet na jednej z największych chińskich platform społecznościowych Bilibili, gdzie w profilach użytkowników to właśnie tej bezosobowej formy użyto do zapisania fraz ‘jego/jej filmy’ i ‘jego/jej ulubione’.

TA的视频

TA的收藏夹 3

Innym potencjalnym rozwiązaniem jest bardzo kreatywna fuzja alfabetu łacińskiego z pismem chińskim: X 也 (Lu 2021). Forma ta wskazuje prawy element znaków 他 oraz 她, przy czym X ma być sugestią, by wstawić tam dowolny, pasujący element. Konstrukcję tę można w pewien sposób traktować analogicznie do polskojęzycznych iksatywów, szczególnie że w obecnej formie zapis ten może również powodować pewne niejasności w odczycie, ponieważ element 也 samodzielnie stanowi również inny, bardzo powszechny wyraz *yě* ‘również’. Wobec tego pojawiają się jednak sugestie dotyczące wprowadzenia tego zbitka jako nowego znaku i jeśli zostanie on

skodyfikowany do jednego symbolu w tekście cyfrowym, bariera ta najprawdopodobniej zaniknie.

W drugiej osobie podział znaków na męskie i żeńskie jest czysto fakultatywny; 你 *nǐ* wciąż stanowi uniwersalny zaimek. Ponadto żeńskoosobowy zaimek jest ograniczony geograficznie do względnie niewielkiej części obszaru używania języka chińskiego, trudno jest więc jednoznacznie stwierdzić z pewnością, czy i w jakim kierunku podążają zmiany. Świadczy to jednak o tym, że formy oznaczone płciowo, ale będące jedynie fakultatywnymi alternatywami form bezpłciowych, mogą pozostać używane równolegle. W obliczu wyraźnej językowej presji na rozwój form nieoznaczonych, być może właśnie do tego rodzaju balansu dąży obecny trend zmian.

Podsumowanie

Na przestrzeni wieków chiński system zaimków przeszedł wiele zmian, umotywowanych wieloma czynnikami społecznymi, takimi jak główny nurt literacki, kontakt z zachodem czy współczesne odejście od powszechnego binarnego podziału na płęć. Rezultatem tego są nowe formy zaimkowe, takie jak “TA” lub “X 也”, które potrzebne są nie tylko jako sposób określenia tożsamości płciowej innej niż męska i żeńska, ale też w sytuacjach, gdzie wskazanie płci jest utrudnione lub zbędne. Skala użycia tych neologizmów wykracza więc ponad socjolekt konkretnej mniejszości, i staje się zjawiskiem ogólnochińskim, znajdując zastosowanie również w publicznych mediach.

Bibliografia

Rozwój gospodarczy Chińskiej Republiki Ludowej, Jan Lesiuk

- Angus, Maddison 2007. *Contours of the World Economy, 1–2030 AD*. Oxford: Oxford University Press.
- Clinton, Hillary 2011. „America’s Pacific Century”. *Foreign Policy* 189, 56-63.
- Górzyński, Oskar 2023. „Prezydent USA i premier Indii ogłosili „przełomowe” porozumienia”. *Polska Agencja Prasowa*. [online] 22 czerwca. Dostępny na: <<https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1588438%2Cprezydent-usa-i-premier-indii-oglosili-przelomowe-porozumienia.html>> [data 03.01.2024].
- Górzyński, Oskar 2023. „Biden odwiedzi Wietnam. 50 lat po zakończeniu interwencji zbrojnej USA padnie ważna deklaracja”. *Polska Agencja Prasowa*. [online] 28 sierpnia. Dostępny na: <<https://www.pap.pl/aktualnosci/biden-odwiedzi-wietnam-50-lat-po-zakonczeniu-interwencji-zbrojnej-usa-padnie-wazna>> [data 03.01.2024].
- Lisewski, Mikołaj 2023. *Geopolityka Nowego Jedwabnego Szlaku*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Mearsheimer, John J. 2019. *Tragizm Polityki Mocarstw*. Kraków: UNIVERSITAS.
- Национальный статистический комитет Кыргызской Республики [b.d.]. *Среднемесячная заработная плата*. [online] Dostępny na: <<https://www.stat.kg/en/opendata/category/112/>> [data 04.1.2024].
- Peekaen, Robert J. [&] Saadia M. Peekaen 2020. „Japan-China Relations: Politics of Great Powers and Great Power Politics”. *The Oxford Handbook of Japanese Politics*. Oxford: Oxford University Press. 832-846.
- Pekkanen, Saadia M. [&] John Ravenhill [&] Rosemary Foot 2014. „Foreign Policy Analysis and the International Relations of Asia” *The Oxford Handbook of the International Relations of Asia*. Oxford: Oxford University Press. 25-44.
- The World Bank [b.d.]. *GDP growth (annual %) - China*. [online] Dostępny na: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>> [data 03.1.2024].
- Wang Yiwei 2016. *Inicjatywa «jeden pas i jedna droga»: Co rozwój Chin oznacza dla świata*. Toruń: Adam Marszałek.
- Wojczal, Krzysztof 2020. „Surowce energetyczne a nadchodzące zmiany w architekturze bezpieczeństwa Azji Centralnej”. W: Leszek Sykulski (red.) *Geopolityka Rosji i obszaru postsowieckiego* Warszawa: Wydawnictwo Zona Zero.

Afazja w Chinach, Dariia Myronova

- Pachalska, Maria 1999. *Afazjologia*. Warszawa, Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hu YH [&] Qiou YG [&] Zhong GQ 1990 „Crossed aphasia in Chinese: a clinical survey”. *PubMed*. [online] [b.d.]. Dostępny na: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/1704810/>> [28.02.2024].
- Junyan Liu et al 2022. „Dyslexia and dysgraphia of primary progressive aphasia in Chinese: A systematic review”. *Frontiers*. [online] 6 grudnia. Dostępny na: <https://www.frontiersin.org/journals/neurology/articles/10.3389/fneur.2022.1025660/full?_x_tr_hist=true> [28.02.2024].
- Wang Yiwen 王乙雯 2022 „Shiyu zheng huanzhe, reng zai yu shi gejue” 失语症患者，仍在与世隔绝 [Aphasic patients are still isolated from the world]. *Sina Finance*. [online] 5 czerwca. Dostępny na <<https://finance.sina.cn/2022-06-05/detail-imizirau6622945.d.html>> [28.02.2024].

Inkluzywność w języku chińskim, Łukasz Chmielewski

- Bamberger, Ethan T. [&] Aiden Farrow 2021. „Language for Sex and Gender Inclusiveness in Writing”. *Journal of Human Lactation* 37(2).
- Chan Ho-yan 2009. „Third Person Pronouns in Indigenous Chinese Texts and Translated Chinese Texts: the westernization of modern written Chinese”. *New Voices in Translation Studies* 5 1-15. [online] [bd.]. Dostępny na: <<https://newvoices.arts.chula.ac.th/index.php/en/issue/view/7>> (20.03.2024).
- Gębka-Wolak, Małgorzata 2022. „Językowe wykładniki niebinarności płci w polszczyźnie. Część 2: Innowacje a system i tendencje rozwojowe”. *Prace językoznawcze* 24(1), 101-116.
- Wang, Edward 2023. „May Fourth Movement”. *Oxford Bibliographies*. [online] 26 maja. Dostępny na: <<https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199920082/obo-9780199920082-0077.xml>> [14.08.2023].
- Huang Xingtao 黄兴涛 2015. “«她» 字的文化史—女性新代词的发明与认同研究” (“Historia znaku “ona” – badania nad powstaniem i identyfikacją nowego żeńskiego zaimka”). 北京师范大学出版社 (Wydawnictwo Beijing Normal University)
- Lu, Zhao 2021. „他/TA/X 也: What Pronouns Do Chinese Queer People Use?”. *Radii.co*. [online] 26 czerwiec. Dostępny na: <<https://radii.co/article/pronouns-chinese-queers>> [20.03.2024]
- Zheng, Yanxia (2015) „A Metaphorical Study on Chinese Neologisms”. *Journal of Language Teaching and Research* 6(6), 1379-1383.